

De relatie tussen kleinkinderen met gescheiden ouders en hun grootouders van vaders- en moederskant

Alisha de Palm

S4826248

Bachelorthese – Academische Opleiding Leraar Basisonderwijs (AOLB)

6 juni 2025

Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Rijksuniversiteit Groningen

Begeleider en eerste beoordelaar: dr. P.R. Schreuder

Tweede beoordelaar: dr. M.C.S. Paap

Abstract

Over the past decades, the divorce rate among parents has increased significantly, while life expectancy continues to rise, leading to stronger intergenerational ties. This demographic shift may influence the roles grandparents play in the lives of their grandchildren, particularly in families affected by divorce. This study explores how young adults with divorced parents perceive their relationships with maternal and paternal grandparents, compared to those whose parents are not divorced. A qualitative research design was employed, involving semi-structured interviews with thirty young adults aged 18–29 ($N = 30$). From these, ten participants were selected to form two subgroups ($n = 5$ each) for in-depth comparative analysis. Interview transcripts were analyzed using a structured coding scheme. Findings indicate that relationships with maternal grandparents were generally experienced as more positive than those with paternal grandparents, regardless of parental marital status. However, participants with non-divorced parents reported more positive relationships with paternal grandparents than those with divorced parents. Interestingly, no relationship was identified between contact frequency and relationship quality. Additionally, physical distance appeared to negatively affect relationships with paternal grandparents in divorced families. Future research should consider factors such as the gender of the grandchild and the age at which the parental divorce occurred to further understand their impact on grandparent–grandchild dynamics.

Samenvatting

In de afgelopen zestig jaar is het aantal echtscheidingen tussen ouders fors toegenomen. Tegelijkertijd is bekend dat de levensverwachting steeds verder stijgt, waardoor intergenerationele banden toenemen. Grootouders van kinderen en jongeren van gescheiden ouders kunnen daardoor een andere rol gaan vervullen en hierdoor een relatie opbouwen met hun kleinkinderen. Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen op de relatie van jongeren met gescheiden ouders met hun grootouders van vaders- en moederskant, en hoe deze verschillen van die van jongeren met niet-gescheiden ouders. Om dit te onderzoeken, is een kwalitatief onderzoeksdesign gebruikt, waarbij dertig jongvolwassenen van 18-29 jaar ($N = 30$) werden geïnterviewd. Tien jongeren werden hieruit geselecteerd, waaruit twee subgroepen zijn gevormd ($n = 5$). De transcripten van de interviews zijn geanalyseerd met behulp van een codeboom. Uit de resultaten is gebleken dat bij zowel jongeren met gescheiden ouders als niet-gescheiden ouders de relatie met grootouders van moederskant positiever werd ervaren dan die met grootouders van vaderskant. Echter, de relatie met grootouders van vaderskant wordt door jongeren met niet-gescheiden ouders positiever omschreven dan die van jongeren met gescheiden ouders. De frequentie van het contact met de grootouders leek in negatief verband te staan met de kwaliteit van de relatie. De factor 'afstand' leek alleen een rol te spelen bij de grootouders van vaderskant van jongeren met gescheiden ouders. In vervolgonderzoek moeten factoren als gender en de leeftijd van de jongere waarop de ouders zijn gescheiden meegenomen worden in de analyse, om te bepalen in welke mate deze de relaties met de grootouders beïnvloeden.

Inleiding

Meer kinderen dan zestig jaar geleden krijgen tegenwoordig te maken met een echtscheiding tussen hun ouders (NJI, 2025; CBS, 2024). Kinderen van gescheiden ouders hebben een groter risico op het ontwikkelen van sociaal-emotionele problematiek, tijdens en na de scheidingsperiode (Kim, 2011; Strohschein, 2005). Zo bestaat er een negatief effect op de interpersoonlijke vaardigheden en is er een grotere kans op het ontwikkelen van internaliserende gedragsproblematiek (Kim, 2011). Bij deze problematiek komen symptomen voor die te maken hebben met angst, depressie of somatische klachten; deze stoornissen keren zich naar binnen bij een individu en kunnen daarom ook beschreven worden als mentale stoornissen (American Psychiatric Association, 2013). Ook de kans op het ontwikkelen van externaliserende problematiek neemt toe bij kinderen met gescheiden ouders (D'Onofrio & Emery, 2019). Deze problematiek is te herkennen aan impulsief, verstorend gedrag, maar kan ook te maken hebben met middelengebruik: de problematiek uit zich naar buiten (American Psychiatric Association, 2013).

Uit verschillende onderzoeken is naar voren gekomen dat er diverse lange termijn-effecten zijn van echtscheidingen op kinderen. Ten eerste is het risico op het ontwikkelen van een angststoornis groter voor kinderen die een echtscheiding van hun ouders meemaken (Smith-Etxeberria et al., 2022). Dit hangt echter samen met strategieën die ouders toepassen om hun kinderen zich adequaat te laten aanpassen aan de nieuwe situatie tijdens en na het scheidingsproces, zoals de mate waarin ouders wederzijds respect naar elkaar tonen. Negatieve strategieën zullen leiden tot meer stress bij de kinderen en daarmee eerder tot het ontwikkelen van angststoornissen (Smith-Etxeberria et al., 2022). Ten tweede werd gevonden dat het ontwikkelen van depressies vaker voorkomen bij kinderen van gescheiden ouders (Strohschein, 2005). Hierbij lijken zich genderverschillen voor te doen; depressieve symptomen komen in de vroege adolescentie (10-15 jaar) vaker voor bij meisjes dan bij

jongens (Oldehinkel et al., 2008). Ten derde is ook externaliserend gedrag, in de vorm van impulsieve fysieke en verbale uitingen, veelvoorkomend bij kinderen die een ouderlijke echtscheiding meemaken (Krasniqi, 2023). Dit gaat vaak gepaard met frustraties, boosheid en gevoelens van angst als gevolg van de spanningen die zich binnen de gezinssituatie voordoen (Anderson, 2014).

In 2023 hebben in Nederland 24.310 echtscheidingen plaatsgevonden (NJI, 2025), waarvan 12.535 in gezinnen met minderjarige kinderen (CBS, 2024). Vergeleken met de jaren 60 is dit aantal ongeveer verviervoudigd; in 1965 vonden er 6.000 scheidingen plaats (CBS, 2024). Doordat in westerse landen de levensverwachting toeneemt en er zich een daling voordoet in het geboortecijfer, is er steeds meer tijd en mogelijkheid tot het samenleven van drie generaties: grootouder, ouder en kleinkind (Noriega et al., 2016). Dit maakt dat de rol van grootouders in het leven van kinderen en jongeren een transitie doormaakt (Noriega et al., 2016). Voorbeelden van rollen die grootouders kunnen aannemen, die zijn geïdentificeerd door verschillende onderzoekers, zijn: disciplinair, vriend, adviseur, provider, ondersteuner, verzorgen en bemiddelaar tussen kind en ouder (MaloneBeach et al., 2018; King & Elder, 1998). Waar grootouders voorheen verhalen vertelden en de familiegeschiedenis levend hielden en een autoritaire rol van een mentor innamen, nemen ze nu een meer ondersteunende rol aan, waardoor hun volwassen kinderen een balans kunnen vinden tussen hun werk- en privéleven (MaloneBeach et al., 2018). Grootouders nemen hierdoor vergeleken met vroeger een grotere rol aan in de opvoeding en het socialisatieproces van hun kleinkinderen. Zo worden kleinkinderen aangemoedigd tot goed gedrag, tot (academisch) succes, geholpen met hun huiswerk en krijgen zij advies en emotionele steun aangeboden (Dunifon, 2013).

Grootouders kunnen een belangrijke rol spelen voor hun kleinkinderen wanneer er zich een echtscheiding tussen de ouders plaatsvindt (Albertini & Tosi, 2018). Zo kunnen zij er in de kindertijd (0-12 jaar) zijn voor het bieden van advies, economische en/of financiële

steun. Bij jonge kinderen speelt er een groot risico voor negatieve effecten van de scheiding op de lange termijn (Sorek, 2019; Amato & Afifi, 2006; Krasniqi, 2023) en hebben vaker het gevoel ‘gevangen’ te zitten tussen hun ouders (Afifi, 2003). Psychosociale steun vanuit de directe omgeving is daarom van groot belang. Ook later kunnen grootouders een rol spelen in de ontluikende volwassenheid (18-29 jaar): de periode tussen de adolescentie en beginnende volwassenheid, waarin men keuzes maakt die de structuur van hun volwassen leven zullen bepalen (Doyle & O’Donnell, 2022; Arnett, 2024). Voorbeelden hiervan zijn het onderhouden van oude en het aangaan van nieuwe relaties, wel of niet kiezen voor het ouderschap of het tekenen van een contract voor een vaste baan (Arnett, 2024). Een negatieve interpretatie van adolescenten over hun ouders’ scheiding kan leiden tot mentale gezondheidsklachten (Ross & Miller, 2009; Ross & Wynne, 2010). Grootouders kunnen hierin sturing geven en emotionele steun bieden.

Echter, onderzoekers zijn het niet eens over de invloed van grootouders op gescheiden gezinnen. Waar de ene onderzoeker stelt dat scheidingen een hoger risico met zich meebrengen op het verzwakken of verdwijnen van familiebanden, en de invloed van grootouders dus wordt verkleind, concludeert een ander juist dat intergenerationele banden versterken door het essentiële belang hiervan in de kwetsbaarheid van pas gescheiden gezinnen (Jappens & Van Bavel, 2016). Zo kunnen grootouders een rol spelen in het bieden van emotionele steun en praktische en/of financiële steun, zowel voor hun volwassen kinderen als hun kleinkinderen (Bridges et al., 2007).

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat kinderen van gescheiden ouders vaker het contact met vaderskant verliezen en het contact met moeders kant intact blijft of zelfs beter wordt (Dykstra & Fokkema, 2011). Jappens & Van Bavel (2016) vonden dat het contact en de relatie tussen grootouders en kleinkinderen afhankelijk is van de omgangsregeling tussen gescheiden ouders. Uit hun onderzoek bleek dat kinderen het meest frequent contact hebben

met de grootouders van de kant bij wie ze het grootste deel van de tijd wonen. Wanneer kinderen ook een gedeelte van de tijd bij de andere ouder wonen, is het contact met grootouders van beide kanten minder frequent in vergelijking tot kinderen met getrouwde ouders (Jappens & Van Bavel, 2016). Westphal en collega's (2015) deden eveneens onderzoek naar de mate waarin het gezag van de ouders invloed heeft op de relatie met grootouders. Zij noemen ouders 'de brug' in het contact: zij zijn een grote mediërende factor. Volgens hen heeft dit ook te maken met de toenemende behoefte aan ondersteuning van ouders, aangezien zij de zorg van de kinderen nu volledig op zich moeten nemen, in plaats van deze te kunnen delen met een partner (Westphal et al., 2015).

Uit de literatuur is gebleken dat grootouders verschillende rollen kunnen aannemen in het leven van hun kleinkinderen, zowel in de kindertijd (0-12 jaar) als in de ontluikende volwassenheid (18-29 jaar). Ook werd gesuggereerd dat na de scheiding van ouders met minderjarige kinderen de rollen van grootouders kunnen veranderen. Hiermee zouden negatieve effecten van de echtscheiding op lange termijn bij kinderen gereduceerd of voorkomen kunnen worden. Hoewel bleek dat er vaak meer frequent contact is met de kant van de ouder bij wie het kind grotendeels woont, is nog niet duidelijk of de relatie tussen grootouders en kleinkinderen ook daadwerkelijk als beter wordt ervaren door de kleinkinderen zelf, in vergelijking tot kinderen van wie de ouders bij elkaar zijn. Daarnaast werd in de literatuur tot nog toe weinig onderscheid gemaakt tussen de rol van grootouders in de kindertijd en in de ontluikende volwassenheid. Deze studie richt zich daarom op het onderzoeken van de verschillen tussen de relatie met grootouders van vaders- en moederskant en hun kleinkinderen, en hoe deze zich door de jaren heen ontwikkelt. Deze relatie zal worden vergeleken met de relatie tussen grootouders en kleinkinderen bij gezinnen waarbij de ouders samen zijn. Hieraan is de volgende onderzoeksvraag gekoppeld: *“In hoeverre verschilt de rol en relatie tussen grootouders van vaders- en moederskant met kleinkinderen van*

gescheiden ouders, in vergelijking met de relatie tussen grootouders en kleinkinderen van ouders die samen zijn?" Hiervoor zijn verschillende subvragen opgesteld:

1. *Hoe wordt de rol van en relatie met grootouders van moederskant beschreven door kleinkinderen met gescheiden ouders?*
2. *Hoe wordt de rol van en relatie met grootouders van vaderskant beschreven door kleinkinderen met gescheiden ouders?*
3. *Hoe verschilt de relatie tussen grootouders en kleinkinderen met gescheiden ouders van die tussen kinderen met ouders die samen zijn?*
4. *In welke mate is de rol van en relatie met grootouders tussen de kindertijd (0-12 jaar) en de ontluikende volwassenheid (18-29 jaar) veranderd, en welke factoren hebben deze verandering beïnvloed?*

Met behulp van de hoofdvraag en subvragen wordt beoogd inzicht te krijgen op de relatie die kinderen met hun grootouders ervaren en in welke mate zij behoefte hebben aan de rollen die grootouders binnen deze relatie vervullen. De verwachting is dat jongvolwassenen met gescheiden ouders een betere relatie ervaren met grootouders van moederskant, en dat jongvolwassenen met niet-gescheiden ouders een meer gelijke relatie zullen ervaren met grootouders van vaders- en moederskant. Daarbij zal de frequentie van het contact met de grootouders een rol spelen. Deze verwachting is gebaseerd op onderzoek van Dykstra en Fokkema (2011) en Jappens en Van Bavel (2016). Omdat is gebleken dat grootouders een positieve invloed kunnen hebben op het mentaal welzijn van de kinderen (Dunifon, 2013; Albertini & Tosi, 2018), kan dit huidige onderzoek praktische informatie opleveren om toe te passen bij kinderen in de periode tijdens en na de scheiding van hun ouders. Hiermee kan het ontwikkelen van sociaalemotionele stoornissen op de lange termijn mogelijk gereduceerd of voorkomen worden. Daarnaast zullen de uitkomsten van dit onderzoek bijdragen aan de tot

nog toe ontbrekende kennis over hoe kinderen zelf de rol van en de relatie met hun grootouders ervaren van zowel vaders- als moederskant.

In de nu volgende hoofdstukken zal in de methode dieper ingegaan worden op de vormgeving en procedure van het onderzoek. Daarna wordt in de resultatensectie een gestructureerd overzicht gegeven van de verkregen data. Tot slot wordt er in de conclusie antwoord gegeven op de hoofdvraag en subvragen, en worden in de discussie de beperkingen van dit onderzoek besproken.

Methode

Design

In dit onderzoek werd gebruikgemaakt van een kwalitatief onderzoeksdesign, wat werd vormgegeven als interviewstudie. De data werden verzameld door zes bachelorstudenten, die gezamenlijk de onderzoeksgroep vormden. Ieder van hen deed onderzoek naar een subdomein binnen het onderwerp ‘De rol van grootouders in het leven van jongeren’. Ieder lid van de onderzoeksgroep nam vijf interviews af, wat resulteerde in data uit dertig interviews. De interviews werden afgenomen binnen een tijdsbestek van vijf weken vanaf medio maart tot en met medio april.

Populatie en steekproef

De doelpopulatie voor dit onderzoek betrof jongeren in de leeftijd 18 tot en met 29 jaar oud uit Noord-Nederland. De steekproef bevatte dertig jongeren ($N = 30$) die binnen deze doelpopulatie vallen. Van belang was dat de deelnemers vóór hun achttiende levensjaar contact hadden met tenminste één grootouder. Dit kan zowel een biologische grootouder als stief-grootouder zijn. Aan de hand van de resultatenanalyse (zie ‘Analyseplan’) werden respondenten geselecteerd die relevante informatie verschaften met betrekking tot de

onderzoeksvraag. Deelnemers voor wie dit onderwerp een (ernstige) mentale belasting kon vormen, werden uitgesloten. Ditzelfde geldt voor deelnemers die een familieband delen met de onderzoeker. Gender en geslacht werden in de persoonskenmerken wel benoemd, maar verder in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. Na de analyse en selectie zijn er twee onderzoeksgroepen gevormd. De eerste groep bestond uit vijf respondenten met gescheiden ouders die zijn geïnterviewd door de studentonderzoeker van het huidige subdomein ‘Gescheiden ouders’. De tweede groep bestond uit vijf respondenten met niet-gescheiden ouders, die zijn geselecteerd uit de overige 25 geïnterviewden. Door twee onderzoeksgroepen te vormen, was het mogelijk om hun resultaten met elkaar te vergelijken en uitspraken te doen over de hoofdvraag en subvragen van dit onderzoek. De persoonskenmerken van de geïnccludeerde respondenten worden weergegeven in Tabel 1 en 2, die terug te vinden zijn in Bijlage A.

Procedure

De respondenten van dit onderzoek zijn geworven via de informele netwerken van de onderzoekers. Ieder van hen wierf vijf respondenten voor de interviews. Via een informatiebrief werden de deelnemers ingelicht over het doel en de procedure van het onderzoek. Voorafgaand aan het interview werden de belangrijkste punten uit deze brief nogmaals aangehaald door de onderzoeker, waarna de respondent een formulier voor geïnformeerde toestemming heeft ondertekend. De interviews vonden plaats in een informele setting, die in overeenstemming tussen de onderzoeker en respondent werd gekozen. Deelnemers konden gedurende het interview te allen tijde aangeven wanneer ze geen antwoord willen geven op een vraag of dat bepaalde informatie niet gebruikt mag worden in het onderzoek. Ook konden deelnemers tijdens het interview aangeven dat ze zich terug wilden trekken uit het onderzoek, waarna alle tot dan toe verkregen data van deze respondent vernietigd zal worden. Na het onderzoek hadden zij nog steeds tot 15 april 2025 de

mogelijkheid om zich terug te trekken. Van de interviews werd een audio-opname gemaakt en een transcript uitgeschreven. De transcripten worden volledig gepseudonimiseerd en, evenals het audiofragment, opgeslagen in de beveiligde omgeving van Rijksuniversiteit Groningen. Met deze genoemde punten is voor dit onderzoek toestemming verkregen tot uitvoering door de Ethische Commissie.

Instrumenten

De dataverzameling voor deze studie vond plaats door middel van interviews. De interviews namen een semi-gestructureerde vorm aan. Er werd gewerkt met een vooraf opgestelde interviewleidraad, gebaseerd op literatuur over rollen en relaties van grootouders en kleinkinderen. Deze is terug te vinden in Bijlage B. De leidraad bevatte voornamelijk open vragen, waardoor respondenten zelf kunnen bepalen in welke mate zij bereid waren informatie te geven over gerelateerde onderwerpen. De vragenlijst bestond grofweg uit vier delen:

1. Algemene vragen die betrekking hebben op kenmerken van de respondent en diens grootouder(s).
2. Vragen over de rol van en de relatie met de grootouder(s) in de kindertijd (0-12 jaar) van de respondent.
3. Vragen over de rol van en de relatie met de grootouder(s) in de ontluikende volwassenheid (18-29 jaar) van de respondent.
4. Vragen over de vergelijking van de rol van en de relatie met de grootouder(s) tussen de kindertijd en de ontluikende volwassenheid.

Aan de vragenlijst werden specifieke vragen toegevoegd, die betrekking hebben op het subdomein van de onderzoeker. In het geval van deze studie hadden de toegevoegde vragen betrekking op de relatie met de grootouders van vaders- en moederskant van de respondent,

na de scheiding van diens ouders. De toegevoegde vragen zijn terug te vinden in de interviewleidraad (zie Bijlage B). De richtlijn voor de duur van de interviews was 45 minuten.

Analyseplan

Van de audio-opname van de interviews werd een transcript gemaakt, die vervolgens deductief en inductief werd gecodeerd in het programma Atlas.ti (versie 23). Dit werd gedaan aan de hand van een vooraf opgestelde codeboom met hoofd- en subcodes met belangrijke begrippen uit de literatuur. Door een hiërarchie van hoofd- en subcodes te gebruiken, werd er een gestructureerde hiërarchie aangebracht in de gegevens en werden de relaties tussen de codes zichtbaar gemaakt (Morse & Field, 1995). Enerzijds werd de data deductief gecodeerd. Hierbij werd de data gericht benaderd met categorieën, waarvan in eerdere onderzoeken is aangetoond dat deze in verband staan met de relatie tussen grootouders en hun kleinkinderen. Deze begrippen vormden een initiële codeboom (Mayring, 2000). Het deductief coderen werd gedaan aan de hand van de hoofdcodes '*Gescheiden ouders*', '*Niet-gescheiden ouders*', '*Leeftijd*', '*Moederskant*' en '*Vaderskant*', en de subcodes '*Activiteiten*', '*Relatie*', '*Functie (rol)*', '*Afstand*' en '*Contact*'. Daarnaast werd er ook inductief gecodeerd: een benadering waarbij tijdens de analyse nieuwe inzichten ontstaan, waaruit nieuwe categorieën en labels gevormd worden (Hsieh & Shannon, 2005). Hieruit zijn de hoofdcode '*Leeftijd ten tijde van scheiding*' en subcode '*Levensstijl*' voortgekomen en toegevoegd aan de codeboom. De deductieve subcodes '*Normen/Waarden*' en '*Verhalen*' zijn inductief samengevoegd tot de subcode '*Familielessen/-verhalen*'. De uiteindelijke codeboom is terug te vinden in Bijlage C. Aan alle toegekende subcodes werd de hoofdcode '*Gescheiden ouders*' of '*Niet-gescheiden ouders*' toegekend. De combinaties van een hoofd- en subcode hebben ertoe geleid dat er binnen de twee hoofdcategorieën '*Gescheiden ouders*' en '*Niet-gescheiden ouders*' vergelijkingen gemaakt konden worden. Over de patronen die hierin werden herkend, konden in de conclusie en discussie uitspraken gedaan worden. Het opstellen van de codeboom en het

uitvoeren van de analyse zijn gedaan door de onderzoeker zelf, onder begeleiding van de hoofdonderzoeker. Het doel van de analyse was om in eerste instantie inzicht te krijgen op de verschillen die de respondenten ervaren tussen grootouders van vaders- en moederskant, en daarnaast om onderscheid te maken tussen kleinkinderen met en zonder gescheiden ouders.

Resultaten

Om antwoord te kunnen vinden op de onderzoeksvraag, *“In hoeverre verschilt de rol en relatie tussen grootouders van vaders- en moederskant met kleinkinderen van gescheiden ouders, in vergelijking met de relatie tussen grootouders en kleinkinderen van ouders die samen zijn?”*, zijn de interviewtranscripten gecodeerd aan de hand van een codeboom met hoofd- en subcodes (zie Bijlage C) en vervolgens zijn geanalyseerd. De belangrijkste resultaten voor moeders- en vaderskant zullen in dit hoofdstuk gepresenteerd worden aan de hand van de volgende onderwerpen: de (kwaliteit van) de relatie, de frequentie en aard van contact, gezamenlijke activiteiten en de rollen.

Gescheiden ouders

Moederskant

De relatie met de grootouders van moederskant wordt door de respondenten met gescheiden ouders als redelijk tot zeer positief omschreven. Dit kenmerkt zich door het gevoel van veiligheid en het gevoel altijd terecht te kunnen met problemen of om gezellig te praten met deze kant van de familie. Het contact was dan ook goed: alle respondenten, van wie de grootouders van moederskant in beeld zijn, geven aan zowel in hun kindertijd als in de huidige levensfase zeker wekelijks contact met hen te hebben. De technologische ontwikkelingen leveren hierin een aandeel. Respondent 1: *“We sturen elkaar regelmatig wel even een berichtje van nou, hoe gaat het? Of even een fotootje sturen wat ik hier heb gedaan. (...) Dus op dat gebied houden we nog wel veel contact. En dat is ook wel heel fijn, omdat je*

elkaar niet meer zo vaak ziet.” Opvallend is dat de afstand hierbij een rol lijkt te spelen: respondenten die verder van hun grootouders weg wonen, hebben meer telefonisch contact met hun grootouders dan respondenten die tot vijftien minuten vanaf hun grootouders wonen. Zij geven aan hun grootouders wekelijks te zien. Ook de match tussen de levensstijl van de respondent en de grootouders van moederskant lijkt een aandeel te hebben in de sterkte van de relatie tussen hen. Respondent 30 geeft bijvoorbeeld aan dat de grootouders zich niet kunnen vinden in de wijze waarop zij haar leven heeft ingericht, waardoor het contact tussen hen is afgenomen. Hiermee is er minder tijd om de ervaren band uit de kindertijd te onderhouden en neemt deze in sterkte af.

De band met de grootvader wordt onderhouden door gezamenlijk activiteiten uit te voeren in de buitenlucht, zoals het verzorgen van dieren, werken in de tuin of het maken van een wandelingen. Met de grootmoeder werden er vaker binnenshuis activiteiten uitgevoerd, zoals bakken/koken, puzzels maken en het helpen bij huishoudelijke taken. Deze activiteiten werden in de kindertijd uitgevoerd, maar zijn ook nu in de ontluikende volwassenheid voor de respondenten nog geliefd om te beoefenen met hun grootouders. Wel geven Respondent 17 en 30 aan dat de aard van de gesprekken is veranderd en naar een meer volwassen niveau zijn getild. Voorbeelden zijn het praten over de thuissituatie bij zowel moeder als vader en het vragen van advies over keuzes die gemaakt moeten worden in het volwassen leven.

In Tabel 3 (zie Bijlage D) is af te lezen welke rollen de respondenten toekennen aan hun grootouders van moederskant. Respondenten kregen de mogelijkheid om één of meer rollen toe te kennen aan een grootouder. Wat opvalt, is dat grootvaders vaak de rol van adviseur toegewezen kregen. In de interviews werd aangegeven dat respondenten sneller naar hun opa toestappen wanneer ze advies nodig hebben over het nemen van moeilijke beslissingen. Door drie respondenten werd de verklaring hiervoor gezocht in het feit dat hun grootvader een gedeelde passie/interesse heeft, wat vaak ook betrekking heeft op werkgebied,

waardoor de grootvader meer passend en praktisch advies kan geven dan de grootmoeder. “... *Dat komt misschien ook omdat nu zelf in de (naam opleiding) zit, maar die weet gewoon nog heel veel dingen wat hij mij vertelt over het werk.*” (Respondent 1). Daarnaast is af te lezen dat de rol van ‘ondersteuner’ en ‘vriend’ vaak wordt toegekend aan de grootmoeder van moederskant. Grootmoeders worden omschreven als gezelligheidsmensen, die meer een rol vervullen binnen het sociale aspect; koffiedrinken en een gezellig praatje maken hoort hierbij. Zij bieden de respondenten ontspanning en afleiding van het drukke, volwassen leven. In de kindertijd uitte zich dit ook in emotionele steun in een veranderende thuissituatie ten tijde van de scheiding. Respondent 30: “*Ze is er wel voor me als ik ergens mee zit. Dus ik kan haar eigenlijk altijd bellen en ik kan heel goed met haar praten over Nou, dat met mijn ouders, zeg maar.*”

Vaderskant

In vergelijking tot de relatie tussen de respondenten en de grootouders van moederskant, lijkt de relatie met de grootouders van vaderskant wat meer gematigd of zelfs slecht te zijn. Respondent 22 geeft zelfs aan nooit zo heel veel met haar opa en oma gehad te hebben: “*Ze zijn meer een soort kennissen zeg maar. Ik voel niet echt een hele familiale band per se. Sociaal vind ik ze prima voor een paar uurtjes. Maar ik zoek ze niet heel graag op per se.*” Bij vaderskant lijken ook grote verschillen te zijn tussen de kindertijd en de ontluikende volwassenheid: waar het contact in de kindertijd (zeer) frequent aanwezig was, is dit in de ontluikende volwassenheid sterk afgenomen; soms beperkt zich dit zelfs tot de ‘familieverplichtingen’ zoals verjaardagen en feestdagen. Hiervoor wordt de verklaring gezocht in het feit dat het initiatief voor contact vaak vanuit de respondent moet komen en dit wordt ervaren als eenzijdige moeite die gedaan wordt voor het onderhouden van de relatie. Hier speelt de afstand een rol: wanneer de afstand tot de grootouders klein was, voornamelijk in de kindertijd, was het contact meer frequent en sporadisch in vergelijking tot wanneer de

grootouders op een grotere afstand woonden. Dit beperkte zich tot wekelijks of maandelijks contact. Daarmee loopt het contact dat de respondenten met de grootouders van vaderskant hadden/hebben ver uiteen.

Met betrekking tot gezamenlijke activiteiten met de grootouders, vertellen de respondenten voornamelijk veel over hun grootmoeder. Hierbij schieten bakken en kletsen eruit, wat zowel in de kindertijd als in de ontluikende volwassenheid aan de orde was/is. Hierbij wordt beschreven dat er altijd werd gezorgd voor een lekker kopje koffie/thee met wat lekkers te eten, zodat hun kleinkinderen zich op hun gemak voelden. De grootvaders trokken zich hierbij vaak terug en ‘lieten hun kleindochters en hun oma samen hun gang gaan’. Wanneer de grootvader wel activiteiten ondernam met hun kleinkind, had dit vaak betrekking op de hobby van de grootvader. Voorbeelden die hierbij worden genoemd zijn boogschieten, schilderen of het onderwijzen over de vissen in de vijver. Verder valt op dat de grootouders in de kindertijd graag met de kleinkinderen meespeelden met het aanwezige speelgoed in en rondom huis. Hoewel door de respondenten werd aangegeven dat het contact en de relatie met de grootouders van vaderskant minder goed was in vergelijking tot moederskant, werden er dus wel verschillende activiteiten ondernomen in de tijd die de grootouders en kleinkinderen samen besteedden.

In Tabel 4 (zie Bijlage D) wordt een overzicht gegeven van de rollen die de respondenten toekennen aan hun grootouders van vaderskant. Deze Tabel is minder uitgebreid dan die van moederskant. Drie van de vijf respondenten geven aan geen duidelijke rol te kunnen aanwijzen voor de grootouders van vaderskant, ofwel omdat de relatie tussen grootouders en respondenten hier niet goed genoeg voor is geweest, of omdat er geen contact is met grootouders van vaderskant. Wel valt op dat beide respondenten hun opa beschouwen als een vriend en dat hun oma meer een ondersteunende of bemiddelende rol heeft gespeeld ten tijde van de scheiding van hun ouders. Respondent 29: *“Voor mij waren dat de eerste*

mensen waar ik naartoe ging, want die kennen je ouders in dat opzicht veel beter dan dat je dat dan misschien zelf kent.” Omdat deze Tabel op de antwoorden van twee respondenten is gebaseerd, moet voorzichtig worden omgegaan met de interpretatie ervan.

Niet-gescheiden ouders

Moederskant

De relatie die jongeren met niet-gescheiden ouders hebben met hun grootouders van moederskant wordt over het algemeen als ‘goed’ beschreven. Van beide kanten wordt initiatief getoond om de opgebouwde relatie te onderhouden. Dit wordt als belangrijk beschouwd door de jongeren, omdat veel van de grootouders zich in de kindertijd over hen als kleinkind hebben ontfermd en de grootouders nu dezelfde liefde en zorg verdienen. Ook wordt benoemd dat nu, in de ontluikende volwassenheid, meer de bijzondere waarde wordt ingezien van het hebben van grootouders in hun leven. Respondent 2 geeft aan een zwakkere band te hebben met grootouders van moederskant in vergelijking tot die van vaderskant. Echter, hier spelen een taalbarrière en de afstand een rol in. De overige respondenten beschrijven de band als gelijk of beter dan de band met grootouders van vaderskant. Vaak woonden de grootouders relatief dichtbij en zo niet, dan werd er zeker wekelijks de moeite genomen om bij hen op visite te gaan. Door de jaren heen is de frequentie van het contact echter gedaald; dit beperkt zich nu tot één tot twee keer per maand. Hierbij wordt aangegeven met meer plezier op bezoek te gaan, aangezien in de kindertijd een gevoel van verplichting een rol speelde. *“In de kindertijd was het meer van: moet ik weer naar opa en oma? Ik wil gewoon lekker thuis zijn. Dat was meer van, thuis voel je je net wat vrijer, dus dan voelde het net wat meer als een verplichting vroeger.”* (Respondent 15). Het ‘vrijblijvende contact’ is volgens de jongeren bevorderlijk voor het groeien van de relatie met hun grootouders.

De favoriete bezigheden met de grootouders komen gedeeltelijk overeen met die van de grootouders van jongeren met gescheiden ouders. Zo wordt wederom aangegeven dat

bakken en het helpen bij huishoudelijke taken graag werd gedaan met de grootmoeder. Activiteiten samen met de grootvaders verschillen echter wel. Grootvaders lijken vaker activiteiten te ondernemen met hun kleinkind. Hierbij moet opgemerkt worden dat er in deze groep ook twee mannelijke respondenten opgenomen zijn, die mogelijk meer optrekken met hun grootvader dan hun grootmoeder (Jappens en Van Bavel, 2016). De aard ervan loopt echter uit elkaar. Waar de één graag relatief rustige activiteiten uitvoert, zoals puzzelen, gaat de ander liever naar buiten om meer ‘stereotiepe mannelijke activiteiten’ te ondernemen, zoals timmeren en het verzorgen van dieren op de boerderij. Ook valt op dat de grootouders van moederskant van jongeren met niet-gescheiden ouders vaker gezamenlijk op stap gaan met hun kleinkinderen. Zo geven Respondent 9 en 21 aan vaak uitstapjes te hebben gedaan naar de dierentuin, pretparken of gezamenlijk met hun grootouders op vakantie te zijn geweest. Ook bij momenten binnenshuis, waarbij vaak wordt gekletst onder het genot van een kopje koffie, zijn niet alleen de grootmoeders, maar vaak ook de grootvaders aanwezig.

Tot slot wordt in Tabel 5 (zie Bijlage D) een overzicht gegeven van de rollen die de respondenten toekennen aan hun grootouders. Vaak werd hierbij aangegeven dat de grootmoeder en -vader in de ogen van de respondent gezamenlijk een rol vervulden. Dit is mogelijk het gevolg van het feit dat beide grootouders bij de activiteiten aanwezig waren en hierdoor gezamenlijk een functie vervulden voor het kleinkind. Wat opvalt, is dat zowel grootvaders als grootmoeders vaak gezien worden als ‘vriend’. De grootvader wordt samenvattend gezien als iemand die steun biedt en hierbij levenslessen, normen en waarden bijbrengt. De grootmoeder speelt hierin ook een rol, maar wordt daarnaast ook beschreven als iemand die verantwoordelijk is/was voor de verzorging en opvoeding van de kleinkinderen. Ook wordt ze gezien als ‘aanspreekpunt’ (Respondent 9) voor adviezen in ingewikkelde situaties, zowel thuis als in het sociale leven van de jongeren.

Vaderskant

Ook de relatie die de respondenten hebben met de grootouders van vaderskant wordt positief omschreven in de ontluikende volwassenheid. Twee van de vijf respondenten hebben (tijdelijk) bij hun grootouders in huis gewoond, wat volgens hen een onderliggende positieve uitwerking heeft gehad op de relatie die hierdoor is opgebouwd. Ook kunnen de respondenten nu meer de verzorgende rol van hun grootouders herkennen, iets wat in de kindertijd niet bewust werd opgemerkt. Respondent 21 geeft aan hierdoor een zeer hechte en vertrouwde band met haar opa te hebben opgebouwd. De meer hechte band lijkt ook te kunnen ontstaan wanneer een grootouder zijn/haar partner is verloren. Zo geeft Respondent 15 aan dat hij hierdoor meer contact heeft gekregen met zijn opa, om te voorkomen dat hij zich eenzaam zou gaan voelen. Hun band is hierdoor versterkt. Het contact dat de respondenten hadden/hebben met de grootouders loopt sterk uiteen, zowel tussen de kindertijd en de ontluikende volwassenheid als tussen de vijf respondenten. De één had bijna dagelijks of wekelijks contact met de grootouders, wegens de woonsituatie of de werktijden van de ouders, de ander zag de grootouders slechts één of twee keer per maand. Voornamelijk met speciale gelegenheden zochten de grootouders de respondent thuis op, in andere gevallen ging de respondent op bezoek bij de grootouder thuis. De afstand leek geen rol te spelen in de frequentie van het contact; bij grootouders die verder weg woonden bleven de kleinkinderen vaak meerdere dagen in de vorm van ‘een logeerpartijtje’. Verder is opvallend dat bij meerdere respondenten het contact afnam in de puberteit, waar het na het achttiende levensjaar weer toenam in frequentie.

Met de grootvaders en -moeders van vaderskant werden verschillende activiteiten gedaan. Wat hierbij opvalt, is dat de grootmoeders vaker creatieve activiteiten ondernamen met hun kleinkind. Zo werd er geschilderd, geboetseerd en genaaid. Wanneer de respondent bij de grootouders thuis was, werden er daarnaast ook educatieve spelletjes ondernomen. De

grootvaders ondernamen meer activiteiten in de buitenlucht. Zo werd er op de boerderij op de tractor gereden, werden de dieren gevoerd of werd er gezorgd voor de moestuin. Daarentegen gaven Respondent 2 en 21 juist aan dat hun opa meer hield van rustige activiteiten binnenshuis, zoals het draaien van platen of kletsen over de gang van zaken met een kopje koffie erbij. Ook werden de kleinkinderen regelmatig gevraagd om te helpen bij klusjes in en rondom huis. Tot slot werd door de respondenten zowel met hun grootvader als -moeder veel gewandeld.

Tabel 6 (zie Bijlage D) geeft een overzicht van de rollen die de respondenten toekennen aan hun grootvader en -moeder van vaderskant. Ook bij deze Tabel moet opgemerkt worden dat veel rollen aan beide grootouders zijn toegekend, omdat de respondenten moeilijk verschillen konden herkennen tussen de twee, aangezien ze in veel dingen ‘op één lijn zaten’. Wederom worden de grootouders veel herkend als ‘vriend’, met wie ze van alles kunnen bespreken. Verder wordt de rol van ‘adviseur’ vaak toegekend. Vaak werd er om advies gevraagd in de kindertijd, op initiatief van de respondent, maar ook de grootmoeder kon soms ter plekke advies geven met betrekking tot school of de studie. Hoewel twee respondenten (tijdelijk) bij hun grootouders in huis woonden/wonen, wordt de rol van opvoeder slechts één keer toegewezen. De opvoedende functie van de grootouders lijkt dus niet op de voorgrond te hebben gestaan. Daarnaast lijkt de frequentie in contact een invloed te hebben op de functies die zijn toegekend. Zo geeft Respondent 2 aan momenteel weinig contact te hebben met haar grootouders, waardoor de rol in haar leven zich beperkt tot een ‘vriend’, waar de rollen in de kindertijd uitgebreider waren en daardoor meer impact hebben gehad.

Conclusie en discussie

De hoofdvraag van dit onderzoek luidde: *“In hoeverre verschilt de rol en relatie tussen grootouders van vaders- en moederskant met kleinkinderen van gescheiden ouders, in*

vergelijking met de relatie tussen grootouders en kleinkinderen van ouders die samen zijn?"

Hieraan waren de volgende deelvragen gekoppeld: 1) *"Hoe wordt de rol van en relatie met*

grootouders van moederskant beschreven door kleinkinderen met gescheiden ouders", 2)

"Hoe wordt de rol van en relatie met grootouders van vaderskant beschreven door

kleinkinderen met gescheiden ouders?", 3) *"Hoe verschilt de relatie tussen grootouders en*

kleinkinderen met gescheiden ouders van die tussen kinderen met ouders die samen zijn?", en

4) *"In welke mate is de rol van en relatie met grootouders tussen de kindertijd (0-12 jaar) en*

de ontluikende volwassenheid (18-29 jaar) veranderd, en welke factoren hebben deze

verandering beïnvloed?". De antwoorden op bovenstaande vragen zijn verkregen door een

kwalitatief onderzoeksdesign, waarbij interviews werden afgenomen bij jongvolwassenen

(18-29 jaar).

Op basis van de literatuur van Dykstra en Fokkema (2011) en Jappens en Van Bavel (2016) werd verwacht dat jongvolwassenen met gescheiden ouders een betere relatie zouden hebben met de grootouders van moederskant. Na de analyse van de resultaten van het huidige onderzoek werd dit vermoeden bevestigd: respondenten geven aan dat de relatie met de grootouders van moederskant, mits deze nog in leven zijn, beter is dan de relatie met vaderskant. Het kennishiaat, dat bestond rondom dit vraagstuk (Westphal et al., 2015; Jappens & Van Bavel, 2016), is hiermee voor een deel verholpen. De frequentie van het contact, zowel in de kindertijd als in de ontluikende volwassenheid, lijkt hierbij een rol te spelen. Afstand lijkt geen rol te spelen in de relatie, mede door de technologische, beschikbare middelen, die de relatieve afstand tot de grootouders kunnen verkleinen. Waar bij de grootouders van moederskant dus geen grote verschillen zijn gevonden tussen de relatie in de kindertijd en ontluikende volwassenheid, lijken deze verschillen bij vaderskant groter te zijn. Het contact is minder geworden, waarbij voornamelijk individuele behoeften van de jongvolwassenen, en de afstand een grotere rol hebben gespeeld. In de activiteiten die werden uitgevoerd met de

grootouders van beide kanten werden weinig verschillen gevonden. Ook de rollen, die werden toegekend aan de grootouders, komen redelijk overeen tussen vaders- en moederskant: waar grootvaders vaker om advies werd gevraagd en de rol van een leraar/mentor aannamen, boden grootmoeders meer emotionele steun in de rol van ondersteuner, vriend of bemiddelaar (voornamelijk bij gescheiden ouders). Deze bevindingen zijn een toevoeging op de al eerder bevonden effecten van de rol van grootouders op kinderen uit gescheiden gezinnen (Jappens & Van Bavel, 2016; Bridges et al., 2007).

Wanneer vervolgens de vergelijking wordt gemaakt met de perceptie van de jongeren van niet-gescheiden ouders op de relatie met hun grootouders, kan geconcludeerd worden dat er een minder groot verschil aanwezig was in de kwaliteit van de relatie tussen vaders- en moederskant: beide worden als positief omschreven, hoewel de band met moederskant wel als ‘beter’ wordt omschreven. Wel zijn verschillen gevonden in de rol van afstand en de frequentie van het contact. Aan moederskant speelde afstand in de kindertijd een kleine rol; ondanks de verschillende afstanden tot de grootouders was er met hen veel contact. Door de jaren heen nam dit af, wat in sommige gevallen een negatief effect heeft gehad op de relatie. Aan vaderskant doet zich een tegengestelde bevinding voor. In de kindertijd speelde de afstand geen rol in de hoeveelheid contact dat de jongeren met hun grootouders van vaderskant hadden. Dit nam na de kindertijd af, maar is richting de ontluikende volwassenheid sterk toegenomen, waardoor ook de relatie met deze kant goed is. In vergelijking tot jongeren met gescheiden ouders lijken zich daarmee in het contact, en daarmee ook in de relatie, tussen moeders- en vaderskant tegengestelde patronen voor te doen. De activiteiten die met moeders- en vaderskant werden/worden uitgevoerd, komen grotendeels overeen met die van jongeren met gescheiden ouders. Wel valt hier op dat de gerapporteerde activiteiten meer gezamenlijk worden uitgevoerd met beide grootouders, terwijl deze bij grootouders van jongeren met gescheiden ouders meer gesegregeerd

plaatsvonden. Dit komt ook terug in de rollen die zijn toegekend aan de grootouders. Bij zowel grootvaders als -moeders worden functies herkend die betrekking hebben op het bieden van emotionele steun, maar ook die betrekking hebben op het geven van advies en het aanleren van belangrijke lessen. Zowel bij vaders- en moederskant is hiervan sprake, wat een laatste verschil duidelijk maakt met de grootouders van jongeren met gescheiden ouders. Uiteindelijk kan geconcludeerd worden dat de rol van en relatie met de grootouders van jongeren met niet-gescheiden ouders vooral verschilt van die van jongeren met gescheiden ouders in de ontluikende volwassenheid, waar deze in de kindertijd grotendeels overeenkwam.

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. Ten eerste zijn de respondenten voor dit onderzoek niet willekeurig geselecteerd. Deze keuze was het gevolg van de beperkte tijd die beschikbaar was voor het onderzoek en daarnaast de specifieke doelgroep waarvoor beoogd werd uitspraken te doen. Dit laatste maakt ook dat de steekproef relatief klein is. Om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de rol van grootouders in het leven van kinderen/jongeren met gescheiden ouders, zou de steekproef moeten bestaan uit random geselecteerde deelnemers, die vervolgens toegewezen worden aan de twee onderzoeksgroepen (Slavin, 2008). Ook zou de steekproef uit minimaal 250 respondenten moeten bestaan om in de studie een effect van voldoende grootte te kunnen vinden (Slavin, 2008). Omdat deze assumpties niet golden voor het huidige onderzoek, moet voorzichtig worden omgegaan met de interpretatie van de conclusie. Door de kleine, selecte steekproef is het daarnaast niet mogelijk om de resultaten te generaliseren naar de gehele doelpopulatie: de wijze waarop de steekproef is getrokken ondermijnt de externe validiteit ervan, wat suggereert dat de aard van dit onderzoek slechts van beperkte waarde is (Andrade, 2021). Ten tweede is het gender van de jongvolwassenen in de analyse van deze studie buiten beschouwing gelaten. In de groep respondenten met gescheiden ouders zaten vijf vrouwelijke respondenten en in de groep met

niet-gescheiden ouders waren drie vrouwen en twee mannen geïncludeerd. Doordat het effect van gender niet is onderzocht, is het mogelijk dat de resultaten van dit onderzoek zullen afwijken wanneer de twee groepen op dit persoonlijkheidskenmerk minder van elkaar verschillen. Zo vonden MaloneBeach en collega's (2018) dat kleindochters en -zonen verschillen in behoeften en verwachtingen van de rol die hun grootouders spelen in hun leven, wat vervolgens predictoren kunnen vormen voor de kwaliteit van de relatie. Daarnaast vonden Jappens en Van Bavel (2016) dat kleinzonen gemiddeld minder contact hebben met hun grootouders dan kleindochters, wat effect kan hebben op de kwaliteit van de relatie, zoals gebleken in het huidige onderzoek. Tot slot zijn er bij de respondenten uit de eerste groep grote verschillen op te merken in de leeftijd waarop hun ouders zijn gescheiden. Onderzoek wees uit dat de scheiding van ouders in de voor- en voerschoolse van hun kinderen vaker negatieve effecten veroorzaakt op de lange termijn dan wanneer ouders scheiden als hun kind zich in een latere ontwikkelingsperiode bevindt (Afifi, 2003; Amato & Afifi, 2006; Sorek, 2019). Of dit ook effect heeft op de relatie van kinderen en/of jongeren met hun grootouders, moet blijken uit vervolgonderzoek.

Samenvattend kunnen er een aantal suggesties gedaan worden voor vervolgonderzoek. Er moet een willekeurige steekproef getrokken worden van voldoende grootte, waarbij de persoonskenmerken in acht worden genomen. Zoals dit huidige onderzoek heeft uitgewezen, en wat ook bleek uit de literatuur, zijn er verschillende factoren die invloed kunnen hebben op de relatie van de jongeren met hun grootouders. Om betrouwbare uitspraken te kunnen doen over de rol van en de relatie met grootouders van jongvolwassenen met gescheiden ouders, moeten deze mogelijk invloedrijke factoren meegenomen worden in de analyse. Dit zou gedaan kunnen worden door meer kwantitatieve gegevens aan het onderzoek toe te voegen. Het combineren van elementen van kwalitatief en kwantitatief onderzoek maakt dat er meer breedte en diepgang mogelijk is voor begrip van de gegevens en bevestiging van vermoedens

(Johnson et al., 2007). Dit maakt dat verschillende groepen met elkaar vergeleken worden op relevante kenmerken.

Referenties

- Afifi, T.D. (2003). 'Feeling caught' in stepfamilies: Managing boundary turbulence through appropriate communication privacy rules. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20(6), 729-755. <https://doi.org/10.1177/0265407503206002>
- Albertini, M. & Tosi, M. (2018). Grandparenting after parental divorce: The association between non-resident parent-child meetings and grandparenting in Italy. *European Journal of Ageing*, 15, 277-286. <https://doi.org/10.1007/s10433-018-0478-z>
- Amato, P.R., & Afifi, T.D. (2006). Feeling Caught Between Parents: Adult Children's Relations With Parents and Subjective Well-Being. *Journal of Marriage and Family*, 68(1), 222-235. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1111/j.1741-3737.2006.00243.x>
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Anderson, J. (2014). The Impact of Family Structure on the Health of Children: Effects of Divorce. *The Linacre Quarterly*, 81(4), 378-387. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1179/0024363914Z.0000000000087>
- Andrade, C. (2021). The Inconvenient Truth About Convenience and Purposive Samples. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 43(1), 86-88. <https://doi.org/10.1177/0253717620977000>
- Arnett, J.J. (2024). *Emerging Adulthood. The Winding Road from the Late Teens Through the Twenties* (3rd ed.). Oxford University Press.
- Bridges, L.J., Roe, A.E.C., Dunn, J., & O'Connor, T.G. (2007, augustus). Children's Perspectives on Their Relationships with Grandparents following Parental Separation: A Longitudinal Study. *Social Development*, 16(3), 539-554. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00395.x
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2024). Scheiden. Geraadpleegd op 25 februari 2025, van

- <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/levensloop/scheiden>
- D'Onofrio, B., & Emery, R. (2019). Parental divorce or separation and children's mental health. *World Psychiatry, 18*(1), 100-101. <https://doi.org/10.1002/wps.20590>
- Doyle, C.B., & O'Donnell, G. (2022). The theory of emerging adulthood: parents' experience of their child's transition to college. *Higher education research & development, 41*(2), 330-345. <https://doi.org/10.1080/07294360.2020.1857342>
- Dunifon, R. (2013). The Influence of Grandparents on the Lives of Children and Adolescents. *Child Development Perspectives, 7*(1), 55-60. DOI: 10.1111/cdep.12016
- Dykstra, P., & Fokkema, T. (2011). Relationships between parents and their adult children: A West European typology of late-life families. *Ageing and Society, 31*(4), 545-569. doi:10.1017/S0144686X10001108
- Hsieh, H., & Shannon, S.E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research, 15*(9), 1277-1288. DOI: 10.1177/1049732305276687
- Jappens, M., & Van Bavel, J. (2016, april). Parental Divorce, Residence Arrangements, and Contact Between Grandchildren and Grandparents. *Journal of Marriage and Family, 78*, 451-467. DOI:10.1111/jomf.12275
- Johnson, R.B., Onwuegbuzie, A.J., & Turner, L.A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Mixed Methods Research, 1*(2), 112-133. DOI:10.1177/1558689806298224
- Kim, H.S. (2011, juni). Consequences of Parental Divorce for Child Development. *American Sociological Review, 76*(3), 487-511. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1177/0003122411407748>
- King, V., & Elder, G.H., jr. (1998). Education and Grandparenting Roles. *Research on Aging, 20*(4), 450-474. Geraadpleegd op 3 april 2025, van <https://journals-sagepub-com.proxy-ub.rug.nl/doi/epdf/10.1177/0164027598204004>

- Krasniqi, N. (2023). The psychological effects of parental divorce on the behavior of preschool children. *Journal of Social Studies Education Research*, 14(2), 51-74.
Geraadpleegd op 4 april 2025, van <https://files-eric-ed-gov.proxy-ub.rug.nl/fulltext/EJ1396267.pdf>
- MaloneBeach, E.E., Hakoyama, M., & Arnold, S. (2018). The Good Grandparent: Perspectives of Young Adults. *Marriage & Family Review*, 54(6), 582-597.
<https://doi.org/10.1080/01494929.2017.1414724>
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2).
<https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>
- Morse, J.M., & Field, P. (1995). *Qualitative research methods for health professionals* (2nd ed.). Sage Publications.
- Nederlands Jeugdinstituut (2025, 14 januari). Cijfers over jeugd en opvoeding. Cijfers over scheiding. Geraadpleegd op 25 februari 2025, van <https://www.nji.nl/cijfers/scheiding>
- Noriega, C., López, J., Domínguez, R., & Velasco, C. (2016). Perceptions of grandparents who provide auxiliary care: value transmission and child-rearing practices. *Child & Family Social Work*, 22, 1227-1236. doi:10.1111/cfs.12339
- Oldehinkel, A.J., Ormel, J., Veenstra, R., De Winter, A.F., & Verhulst, F.C. (2008). Parental Divorce and Offspring Depressive Symptoms: Dutch Developmental Trends During Early Adolescence. *Journal of Marriage and Family*, 70(2), 284-293. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1111/j.1741-3737.2008.00481.x>
- Ross, L.T., & Miller, J.R. (2009). Parental Divorce and College Students: The Impact of Family Unpredictability and Perceptions of Divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 50(4), 248–259. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1080/10502550902790746>
- Ross, L.T., & Wynne, S. (2010). Parental Depression and Divorce and Adult Children's Well-

- Being: The Role of Family Unpredictability. *J Childs Fam Stud*, 19, 757-761. DOI 10.1007/s10826-010-9366-7
- Slavin, R.E. (2008). Perspectives on Evidence-Based Research in Education – What Works? Issues in Synthesizing Educational Program Evaluations. *Educational Researcher*, 37(1), 5-14. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.3102/0013189X08314117>
- Smith-Etxeberria, K., Corres-Medrano, I., & Fernandez-Villanueva, I. (2022). Parental Divorce Process and Post-Divorce Parental Behaviors and Strategies: Examining Emerging Adult Children's Attachment-Related Anxiety and Avoidance. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10383. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610383>
- Sorek, Y. (2019). Children of divorce evaluate their quality of life: The moderating effect of psychological processes. *Children and Youth Services Review*, 107. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104533>
- Strohschein, L. (2005). Parental Divorce and Child Mental Health Trajectories. *Journal of Marriage and Family*, 67(5), 1286-1300. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1111/j.1741-3737.2005.00217.x>
- Westphal, S.K., Poortman, A., & Van der Lippe, T. (2015). What About the Grandparents? Children's Postdivorce Residence Arrangements and Contact With Grandparents. *Journal of Marriage and Family*, 77(2), 424-440. <https://doi-org.proxy-ub.rug.nl/10.1111/jomf.12173>

Bijlage A: Algemene persoonskenmerken respondenten

Tabel 1

Algemene persoonskenmerken van geïnccludeerde respondenten met gescheiden ouders

Nr.	Gender	Leeftijd	Leeftijd t.t.v. scheiding	Gezinssituatie	Omgangsregeling
1	Vrouw	23	7	<u>Gezin 1</u> : moeder, <i>respondent</i> . <u>Gezin 2</u> : vader, stiefmoeder, <i>respondent</i> , halfbroertje, halfzusje.	Co-ouderschap.
17	Vrouw	21	2,5	<u>Gezin 1</u> : moeder, stiefvader, <i>respondent</i> . <u>Gezin 2</u> : vader, stiefmoeder, <i>respondent</i> .	Co-ouderschap.
22	Vrouw	22	4	<u>Gezin 1</u> : moeder, stiefvader, <i>respondent</i> , broertje, halfbroertje. <u>Gezin 2</u> : vader, stiefmoeder, <i>respondent</i> , stiefbroertje	Wonend bij moeder, om het weekend bij vader.
29	Vrouw	21	6	<u>Gezin 1</u> : moeder, zus, <i>respondent</i> . <u>Gezin 2</u> : vader, zus, <i>respondent</i> .	Wonend bij moeder, om het weekend bij vader.
30	Vrouw	24	19	<u>Vroeger</u> : vader, moeder, <i>respondent</i> , broertje. <u>Heden</u> : uitwonend, alleen.	Op zichzelf wonend sinds scheiding.

Tabel 2*Algemene persoonskenmerken van geïnccludeerde respondenten met niet-gescheiden ouders*

Nr.	Gender	Leeftijd	Gezinssituatie	Bijzonderheden
2	Vrouw	21	Vader, moeder, <i>respondent</i> , 2 zusjes.	Inwonend bij grootouders van vaderskant. Grootouders van moederskant zijn anderstalig.
9	Vrouw	21	Vader, moeder, zus, <i>respondent</i> , broertje.	
15	Man	22	Vader, moeder, <i>respondent</i> , broertje.	
21	Vrouw	21	Vader, moeder, zus, <i>respondent</i> .	
24	Man	24	Vader, moeder, <i>respondent</i> , 2 zusjes, broertje.	Op 12-jarige leeftijd wisselend opgevoed door grootouders van vaders- en moederskant.

Bijlage B: Interviewleidraad ‘Jongeren en hun grootouders’

Interviewleidraad ‘Jongeren en hun grootouders’

rijksuniversiteit
groningen

Introductie:

- uitleg over doel en inhoud van onderzoek (verwijzen naar informatiebrief)
- uitleg over privacy en ‘informed consent’ (vrijwilligheid; recht om te stoppen; recht op terugtrekken uit onderzoek)
- indien akkoord: ondertekenen informed-consent formulier

Start opname:

Wat fijn dat je mee wilt doen aan dit onderzoek naar de betekenis van grootouders in het leven van jongvolwassenen, nu en vroeger. We beginnen met een paar meer algemene vragen en gaan daarna dieper in op je relatie met je grootouders. Daarbij is het de bedoeling dat je twee grootouders in gedachten neemt waar je over gaat vertellen.

Algemene vragen

1. Wat is je leeftijd?
2. Wat is je gender?
3. Hoe is het gezin waarin je bent opgegroeid samengesteld?
4. Hoeveel grootouders heb je die je in zowel in je kindertijd (0-12 jaar) als volwassenheid hebt gekend, zowel van vaders- als moederskant?
5. Wat zijn op dit moment de leeftijden (ongeveer) van jouw grootouders?
6. Hoeveel kleinkinderen hebben jouw grootouders in totaal?
7. Hoe zou je jouw familie omschrijven (groot/klein)?
8. Hoe ver wonen jouw grootouders van jou vandaan (wonen ze dichtbij/ver weg)?
9. Heeft een van je grootouders (die in Nederland woonachtig zijn) een migratie-achtergrond? Zo ja, welke?

Bruggetje naar het specifieke onderwerp

10. Hoe zou je in het algemeen de relatie/band tussen jou en jouw grootouders beschrijven?

*Tijdens dit interview maak ik onderscheid tussen de term “rol” en de term “relatie”. **De rol** gaat over wat voor functie iemand vervult. Dus wat voor plek nam jouw grootouder in en wat deed jouw grootouder met jou? Een voorbeeld van een rol is: advies geven of zorg bieden. De rol gaat dus over wat je voor elkaar bent.*

Relatie is meer kwalitatief en verwijst naar de manier waarop mensen met elkaar omgaan, en wat jij hiervan vindt.

De volgende vragen gaan over jouw kindertijd. Daarmee bedoelen we de leeftijdscategorie van ongeveer 0-12 jaar, dus tot aan het eind van de basisschooltijd.

Vragen over de kindertijd

11. Kun je beschrijven wat voor rol jouw grootouders speelden toen je een kind was?
(toegevoegde vraag) Zijn er verschillen tussen moeders- en vaderskant in de rol van grootouders?

12. Hoe vaak had je contact met je grootouders in je kindertijd?

12a. Wanneer kwam jij bij jouw grootouders?

12b. Wanneer kwamen jouw grootouders bij jou?

12c. Wat deden jullie samen?

13. Wat heb je meegekregen van jouw grootouders toen jij kind was? (over de rol en de relatie)

(normen en waarden die jouw grootouders wilden meegeven) (wat vond je daarvan?)

Indien van toepassing:

Heeft de culturele achtergrond van je grootouders hier een rol in gespeeld, denk je?

Waar zit dat in volgens jou?

De volgende vraag gaat specifiek in op verschillen tussen oma en opa; niet elke respondent heeft wellicht zowel een opa als een oma gekend, dus mogelijk is deze vraag niet voor iedereen relevant.

14. Merkte je in de kindertijd een verschil tussen je opa en oma en de band die je met hen had? Zo ja, waar lagen deze verschillen in?

14a. Merkte je een verschil in de rollen die je opa en oma vervulden? Zo ja, waar lagen deze verschillen in?

(toegevoegde vraag) Zijn er verschillen tussen moeders- en vaderskant in de rol van je grootmoeders?

(toegevoegde vraag) Zijn er verschillen tussen moeders- en vaderskant in de rol van je grootvaders?

14b. Merkte je een verschil tussen de activiteiten die je met je opa en oma deed? Kun je een voorbeeld noemen? Waaraan lag het, dat hier verschil in zat volgens jou?

(toegevoegde vraag) Zijn er verschillen tussen moeders- en vaderskant in de activiteiten die je deed met je grootmoeders?

(toegevoegde vraag) Zijn er verschillen tussen moeders- en vaderskant in de activiteiten die je deed met je grootvaders?

14c. Merkte je een verschil tussen je opa en oma en de dingen die ze je mee wilden geven?

Zo ja, waar lagen deze verschillen in?

(toegevoegde vraag) Zijn er verschillen tussen moeders- en vaderskant in de dingen die je grootmoeders je mee wilden geven?

(toegevoegde vraag) Zijn er verschillen tussen moeders- en vaderskant in de dingen die je grootvaders je mee wilden geven?

Indien van toepassing: Denk je dat de culturele achtergrond van je grootouder(s) hier een rol in heeft gespeeld? Kun je dat toelichten?

De volgende vragen gaan over de fase ontluikende volwassenheid (18-29), de levensfase waarin jij je nu bevindt

Vragen over de ontluikende volwassenheid

15. Hoe ervaar je de rol van jouw grootouders nu?

15a. Waar zijn je grootouders bij betrokken?

16. Hoe vaak heb je nu contact met jouw grootouders?

16a. Is dit minder of meer dan vroeger?

16b. Is dit contact anders dan vroeger? In welk opzicht?

16c. Wanneer zie jij je grootouders nu?

16d. Wat doen jullie nu nog samen?

17. Wat is er veranderd in de manier waarop jouw grootouders betrokken zijn in jouw leven sinds de kindertijd?

18. Wat krijg je nu van jouw grootouders mee?

19. Merk je nu een verschil tussen je opa en oma en de band die je nú met hen hebt? Zo ja, waar liggen deze verschillen in?

19a. Merk je een verschil in de rollen die je opa en oma vervullen? Zo ja, in welk opzicht?

19b. Merk je een verschil tussen de activiteiten die je met je opa en oma uitvoert? Zo ja, in welk opzicht?

19c. Merk je een verschil tussen je opa en oma en de dingen die ze je mee willen geven? Zo ja, hoe?

Indien van toepassing: Speelt de culturele achtergrond van je grootouder(s) hier (nog steeds) een rol in, denk je? Kun je dat toelichten?

Vergelijking kindertijd en ontluikende volwassenheid

20. Als je nu terugdenkt aan de **rol** van je grootouders in jouw kindertijd en je vergelijkt dat met hoe het nu is: zie je dan vooral overeenkomsten of verschillen?

(toegevoegde vraag) Zijn er overeenkomsten tussen moeders- en vaderskant in de rol van je grootouders, als je de kindertijd met het nu vergelijkt?

(toegevoegde vraag) Zijn er verschillen tussen moeders- en vaderskant in de rol van je grootouders, als je de kindertijd met het nu vergelijkt?

20a. Welke aspecten van hun rol zijn hetzelfde gebleven?

20b. En welke aspecten zijn veranderd?

21. Hoe passen je grootouders zich volgens jou aan in de levensfase waarin je je nu bevindt? (of doen ze dat niet)

Eindvraag:

Leg het onderstaande lijstje met rollen voor aan de respondent zodat deze kan meelezen!

22. In eerder onderzoek naar de rollen van grootouders kwam naar voren dat grootouders verschillende rollen kunnen hebben. Welke van de volgende rollen past het beste bij jouw grootouders? Of gaat het om een combinatie? Of zou je zelf een andere benaming kiezen?

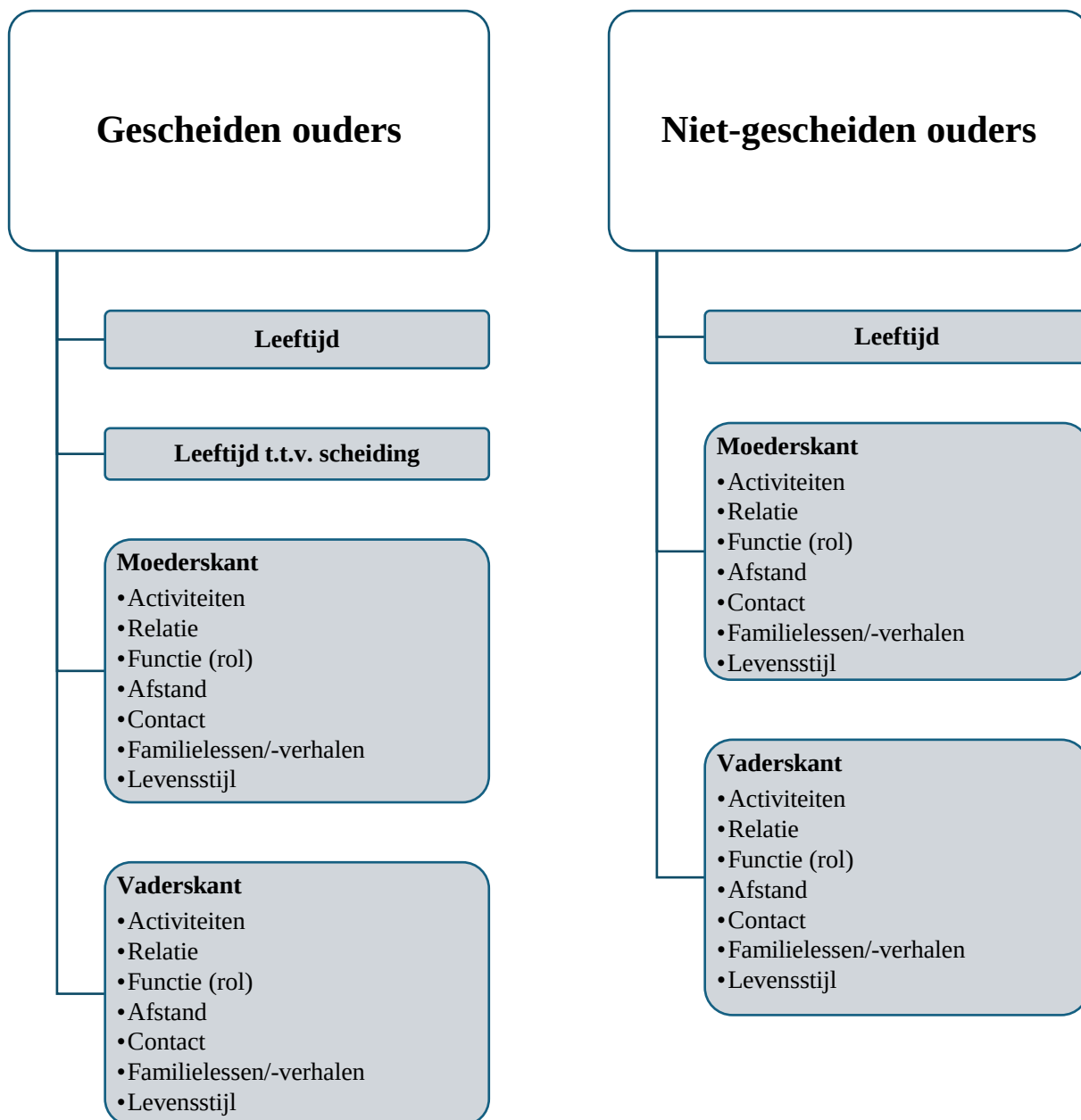
Rollen:

1. Ondersteuner (*support*)
2. Adviseur (bron van wijsheid)
3. Vriend (bron van liefde; versterking van banden binnen de familie)
4. Verzorger (*caregiver*; opvoeder)
5. Voorziener (*provider*)
6. Gezagsdrager (autoriteit; *disciplinarian*)
7. Bemiddelaar (*mediator*)
8. Rolmodel
9. Leraar (/mentor)
10. Bewaken en doorgeven van (familiaire) wortels, gewoonten, tradities (*roots*)

Dan zijn we nu aan het eind gekomen van het interview. Zijn er nog dingen die je wilt aanvullen?

We gaan dit interview uittypen, maar we zorgen ervoor dat er daarbij geen namen of andere dingen in komen te staan die herleidbaar zijn tot jou of een van je grootouders. Wil je het uitgetypte interview nog nalezen? *(zo ja, hier een afspraak over maken)*.

Heel hartelijk bedankt voor je deelname en je tijd!
(opname uitzetten)

Bijlage C: Codeboom Atlas.ti (versie 23)

Bijlage D: Resultaten rollen grootouders

Tabel 3

Rol van de grootouders van moederskant, gescheiden ouders

Rol	Grootvader	Grootmoeder
Ondersteuner (<i>support</i>)	1	3
Adviseur (bron van wijsheid)	4	
Vriend (bron van liefde; versterking van banden binnen de familie)		3
Verzorger (<i>caregiver</i> ; opvoeder)		1
Voorziener (<i>provider</i>)		
Gezagsdrager (autoritair; <i>disciplinarian</i>)		
Bemiddelaar (<i>mediator</i>)	1	2
Rolmodel	1	
Leraar (/mentor)		
Bewaken en doorgeven van (familiaire) wortels, gewoonten, tradities (roots)		1

Tabel 4*Rol van de grootouders van vaderskant, gescheiden ouders*

Rol	Grootvader	Grootmoeder
Ondersteuner (<i>support</i>)		1
Adviseur (bron van wijsheid)		
Vriend (bron van liefde; versterking van banden binnen de familie)	2	
Verzorger (<i>caregiver</i> ; opvoeder)		
Voorziener (<i>provider</i>)		
Gezagsdrager (autoritair; <i>disciplinarian</i>)		
Bemiddelaar (<i>mediator</i>)	1	1
Rolmodel		
Leraar (/mentor)		
Bewaken en doorgeven van (familiaire) wortels, gewoonten, tradities (roots)		1

Tabel 5*Rol van de grootouders van moederskant, niet-gescheiden ouders*

Rol	Grootvader	Grootmoeder
Ondersteuner (<i>support</i>)	1	2
Adviseur (bron van wijsheid)		1
Vriend (bron van liefde; versterking van banden binnen de familie)	2	4
Verzorger (<i>caregiver</i> ; opvoeder)	1	3
Voorziener (<i>provider</i>)		
Gezagsdrager (autoritair; <i>disciplinarian</i>)		
Bemiddelaar (<i>mediator</i>)		
Rolmodel		
Leraar (/mentor)	1	
Bewaken en doorgeven van (familiaire) wortels, gewoonten, tradities (roots)	1	1

Tabel 6*Rol van de grootouders van vaderskant, niet-gescheiden ouders*

Rol	Grootvader	Grootmoeder
Ondersteuner (<i>support</i>)	2	1
Adviseur (bron van wijsheid)	3	2
Vriend (bron van liefde; versterking van banden binnen de familie)	4	4
Verzorger (<i>caregiver</i> ; opvoeder)	1	1
Voorziener (<i>provider</i>)	1	
Gezagsdrager (autoritair; <i>disciplinarian</i>)		
Bemiddelaar (<i>mediator</i>)		
Rolmodel	1	1
Leraar (/mentor)	2	1
Bewaken en doorgeven van (familiaire) wortels, gewoonten, tradities (roots)	1	